

Κάρλ Γιάσπερς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΤΗ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Είσαγωγή, μετάφραση, σχόλια
ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΑΛΕΒΙΤΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΔΩΔΩΝΗ", ΑΘΗΝΑ

κοντινά;

Πρέπει, λοιπόν, η φιλοσοφία να δικαιώσει τον εαυτό της. Τούτο είναι αδύνατο. Δεν μπορεί να δικαιωθεί από κάτι άλλο, για το οποίο θα είναι χρήσιμη. Μπορεί μόνο να επικαλεσθεί τις δυνάμεις που βρίσκονται μέσα σε κάθε άνθρωπο και που πράγματι τον ωθούν προς τον φιλοσοφικό λογισμό. Γνωρίζει πως είναι μια ανιδιοτελής επιδίωξη, όπου δεν ισχύει το κριτήριο της χρησιμότητας ή της βλαβερότητας· μια προσπάθεια του ανθρώπου ως τοιούτου, η οποία θα επιτελείται όσο υπάρχουν ζωντανοί άνθρωποι. Ακόμη και οι εχθρικές προς αυτήν δυνάμεις δεν μπορούν να κάμουν αλλοιώς, παρά να επεξεργασθούν τις δικές τους ιδέες και να παραγάγουν ένα νοητικό σύστημα συνδεδεμένο με το σκοπό τους, ως υποκατάστατο της φιλοσοφίας, και πάντοτε υπό τον όρο μιας επιθυμητής εμπραγμάτωσης — όπως είναι ο μαρξισμός, ή ο φασισμός. Η ύπαρξη αυτών των νοητικών συστημάτων αποδεικνύει πως ο άνθρωπος δεν μπορεί να αποφύγει τη φιλοσοφία. Η φιλοσοφία υπάρχει πάντοτε.

Η φιλοσοφία δεν μπορεί να αγωνισθεί, ούτε να αποδείξει τις αλήθειες της, αλλά μπορεί να μεταδοθεί. Όταν την απορρίπτουν, δεν ανθίσταται· κι όταν την ακούνε, δεν θριαμβεύει. Ζει στην ομοθυμία, η οποία κείται στον μυχό της ανθρωπινότητας και μπορεί να συνδέσει τους πάντες μεταξύ τους.

Η φιλοσοφία ως υψηλόν ύφος και ως συστηματική ενότητα υπάρχει επί δυόμισυ χιλιάδες χρόνια στη Δύση, στην Κίνα και στις Ινδίες. Μια μεγάλη παράδοση απευθύνεται προς εμάς. Η ποικιλία του φιλοσοφικού λογισμού, οι αντιφάσεις, οι αλληλοαποκλειόμενες διεκδικήσεις της αλήθειας, δεν μπορούν να αποκρύψουν το γεγονός, ότι στο βάθος λειτουργεί μια ενότητα, που κανένας δεν την κατέχει και που γύρω της περιστρέφονται πάντοτε όλες οι σοβαρές προσπάθειες. Είναι η μία και αιώνια φιλοσοφία, η *philosophia perennis*. Όταν θέλωμε να στοχασθούμε ουσιαστικά και με διαυγή συνείδηση, κατευθυνόμαστε προς αυτό το ιστορικό θεμέλιο της σκέψης μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΟΙ ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Η ιστορία της φιλοσοφίας ως μεθοδική σκέψη, άρχισε πριν από δυόμισυ χιλιάδες χρόνια· ως μυθική όμως σκέψη άρχισε πολύ νωρίτερα.

Ωστόσο, η αρχή είναι κάτι διαφορετικό από την πηγή.⁸⁶ Η αρχή είναι ιστορική, και φέρνει στους μεταγενεστέρους μιαν ολοένα αυξανόμενη ποσότητα από υποθέσεις, από την ήδη επιτελεσμένη διανοητική εργασία. Από την πηγή όμως προκύπτει πάντοτε η ώθηση προς τον φιλοσοφικό λογισμό. Μόνο μέσω αυτής ουσιώνεται η εκάστοτε παρούσα φιλοσοφία και κατανοείται η προηγούμενη.

Τα τρία πηγαία κίνητρα— 1

Αυτή η πηγή είναι πολλαπλή. Από τον θαυμασμό προκύπτει το ερώτημα και η γνώση· από την αμφιβολία γι' αυτό που ξέρομε προκύπτει ο κριτικός έλεγχος και η σαφής βεβαιότητα· από τον εσωτερικό κλονισμό του ανθρώπου και τη συνείδηση της εγκατάλειψής του προκύπτει το ερώτημα για τον ίδιο τον εαυτό του. Ας εξετάσωμε αυτούς τους τρεις παράγοντες.

Πρώτον: Ο Πλάτων είπε πως η πηγή της φιλοσοφίας είναι ο θαυμασμός· Τα μάτια μας κάνουν να μετέχωμε «στο όραμα των αστεριών, του ήλιου και του ουρανού θόλου». Τούτο το θέαμα «μας παρακινεί να ερευνήσωμε το σύμπαν. Από αυτό προκύπτει η φιλοσοφία, το ύψιστο αγαθό που παρεχώρησαν οι θεοί στο γένος των θνητών». Και ο Αριστοτέλης λέγει: «Εξ αιτίας του θαυμασμού οι άνθρωποι και τώρα και στην πρώτη αρχή άρχισαν να φιλοσοφούν· στην πρώτη αρχή εθαύμασαν τα παράδοξα φαινόμενα που άμεσα εμπροστά τους είχαν, έπειτα σιγά σιγά έτσι προοδεύοντας έπεσαν σε απορία και για τα μεγαλύτερα, π.χ. για τα παθήματα της σελήνης, για τα ηλιακά και αστρικά φαινόμενα και για τη γένεση των πάντων».⁸⁷

Η απορία οδηγεί προς τη γνώση. Με την απορία συνειδητοποιώ την άγνοιά μου. Ζητώ να μάθω, αλλά απλώς για να μάθω και όχι «για να ικανοποιήσω κοινές ανάγκες».

Η φιλοσοφία είναι κάτι σαν το ζύπνημα, καθώς διαφεύγει από τα δεσμά των βιοτικών αναγκών. Η έγερση αυτή επιτελείται όταν βλέπω ανιδιωτελώς τα πράγματα, τον ουρανό και τον κόσμο, όταν ερωτώ: τι είναι αυτό το σύμπαν και από που προέρχεται; — ερωτήματα που η απάντησή τους δεν εξυπηρετεί καμμία χρησιμότητα, αλλά παρέχουν μιαν ικανοποίηση καθ' εαυτήν.

Δεύτερον: Μόλις ικανοποιήσω τον θαυμασμό μου και την απορία μου με τη γνώση των όντων, αμέσως προβάλλει η αμφιβολία. Βεβαίως η γνώση σωρεύεται, αλλά ύστερα από κριτικό έλεγχο δεν φαίνεται σίγουρη. Οι προσλήψεις των αισθήσεων καθορίζονται από τα αισθητήρια όργανά μας και μας απατούν· εν πάση περιπτώσει δεν συμφωνούν μ' αυτό που υπάρχει καθ' εαυτό έξω από μένα, ανεξάρτητο από τις προσλήψεις των αισθήσεών μου. Οι μορφές των σκέψεών μας είναι αυτές της ανθρώπινης νόησης. Εμπλέκονται σε άλυτες αντιφάσεις. Παντού, η μια δοξασία ορθώνεται εναντίον άλλης δοξασίας. Καθώς φιλοσοφώ, με πιάνει η αμφιβολία, και προσπαθώ να τη φθάσω μέχρι τα έσχατα, είτε με εκείνη την ευχαρίστηση του σκεπτικιστή, να τα αρνηθώ όλα μέσω της αμφιβολίας, η οποία δεν αφήνει τίποτε πλέον όρθιο, αλλά που δεν μπορεί ωστόσο να προχωρήσει ούτε ένα βήμα, — είτε με το ερώτημα: που λοιπόν βρίσκεται η σιγουριά, η οποία υψώνεται επάνω από κάθε αμφιβολία και αντέχει σε κάθε κριτική;

Η ξακουστή φράση του Καρτέσιου: «Σκέπτομαι, άρα υπάρχω» ήταν γι' αυτόν μια στέρεη βεβαιότητα, ενώ αμφέβαλλε για όλα τα άλλα. Διότι κι αυτή η πλήρης πλάνη των γνώσεών μου, που ίσως δεν μπορώ να αντιληφθώ, δεν μπορεί να με εξαπατήσει στο ότι ωστόσο υπάρχω, έστω κι αν η σκέψη μου με απατά.

Η αμφιβολία, ως μεθοδική αμφιβολία, γίνεται η πηγή του κριτικού ελέγχου κάθε γνώσης. Ωστε: χωρίς ριζική αμφιβολία δεν υπάρχει αληθινός φιλοσοφικός λογισμός. Αλλά αυτό που είναι αποφασιστικό, είναι να δούμε πώς και που κατακτούμε τον χώρο της βεβαιότητας μέσω της αμφιβολίας.

Τρίτον: Δοσμένος στη γνώση των αντικειμένων του κόσμου, στην άσκηση της αμφιβολίας ως δρόμου που οδηγεί προς τη βεβαιότητα, βρίσκομαι ανάμεσα στα πράγματα· δεν σκέφτομαι τον εαυτό μου, ούτε το σκοπό μου, την ευδαιμονία μου, τη σωτηρία μου. Αντίθετα, ξεχνώ τον εαυτό μου καθώς ικανοποιούμαι από την πραγματοποίηση αυτής της γνώσης.

Διαφορετικά είναι τα πράγματα, όταν συνειδητοποιώ την κατάσταση του εαυτού μου.

Ο στωικός Επίκτητος είπε: «Πηγή της φιλοσοφίας είναι η εμπειρία της αδυναμίας μας και της ανημποριάς μας». Πώς θα βοηθηθώ στην αδυναμία μου; Η απάντησή του ήταν η εξής: ό,τι δεν εξαρτάται από εμένα το θεωρώ αδιάφορο μέσα στην αναγκαιότητά του· αντίθετα, ό,τι εξαρτάται από εμένα, όπως είναι η διάθεση και το περιεχόμενο των παραστάσεών μου, το καθιστώ με τη σκέψη μου σαφές και ελεύθερο.

Οι οριακές καταστάσεις—2

As εξετάσωμε τη θέση μας, ως άνθρωποι. Τελούμε πάντοτε κάτω από ορισμένες καταστάσεις (Situationen). Οι καταστάσεις μεταβάλλονται· οι ευκαιρίες προβάλλουν. Αν τις χάσωμε, δεν ξαναγυρνούν. Μπορώ ο ίδιος να εργασθώ για την αλλαγή μιας κατάστασης. Υπάρχουν όμως καταστάσεις που διατηρούν την ουσία τους, έστω κι αν η στιγμιαία τους εμφάνιση τροποποιείται και η ακαταγώνιστη ισχύς τους καλύπτεται κάτω από πέπλο: πρέπει να πεθάνω, να υποφέρω, να αγωνισθώ· υπόκειμαι στην τύχη, εμπλέκομαι αφεύκτως στην ενοχή. Αυτές τις θεμελιακές καταστάσεις της ύπαρξής μας τις ονομάζομε **οριακές καταστάσεις**. Δηλαδή, πρόκειται για καταστάσεις, που δεν μπορούμε να τις υπερβούμε, δεν μπορούμε να τις αλλάξωμε. Η συνειδητοποίηση αυτών των καταστάσεων, μετά από το θαυμασμό και την αμφιβολία, αποτελεί τη βαθύτερη πηγή της φιλοσοφίας. Στην καθημερινή μας ζωή συχνά τις αποφεύγομε, καθώς κλείνομε τα μάτια μας μπροστά τους και ζούμε σαν να μην υπήρχαν καθόλου. Ξεχνάμε πως πρέπει να πεθάνωμε, ξεχνάμε την ενοχή μας και πως είμαστε έρμαιο της τυχαιότητας. Και έτσι έχομε να κάνωμε μόνο με τις συγκεκριμένες καταστάσεις, που τις κυριαρχούμε προς το συμφέρον μας και έναντι των οποίων αντιδρούμε στον κόσμο αυτό με σχέδιο και δράση, ωθημένοι από τα ενδιαφέροντα της καθημερινής ζωής μας. Αλλά έναντι των οριακών καταστάσεων αντιδρούμε είτε με την απόκρυψή τους, είτε — όταν πράγματι τις βλέπωμε καθαρά — με την απελπισία και τη μεταστροφή: γινόμαστε οι εαυτοί μας με τη μεταμόρφωση της συνείδησης που έχομε για το Είναι.

Η ανασφάλεια τον κόσμου—3

Μπορούμε να αποσαφηνίσωμε την αντίληψη της ανθρώπινης κατάστασης και κατ' άλλον τρόπο· με την εξέταση του γεγονότος πως δεν μπορούμε να στηριχθούμε σε τίποτε σ' αυτόν τον κόσμο.

Αν δεν διερωτηθούμε καθόλου, τότε λαμβάνομε τον κόσμο απλώς ως το Είναι. Στην ευτυχία χαιρόμαστε τη δύναμή μας, έχομε μιαν άσκεπτη εμπιστοσύνη, δεν γνωρίζομε τίποτε άλλο από το παρόν μας. Στον πόνο, στην αδυναμία, στην ανημποριά, απελπιζόμαστε. Κι όταν τα ξεπεράσωμε κι ακόμα ζούμε, αφηνόμαστε και πάλι στη λησμονιά του εαυτού μας καθώς

τρεπόμαστε προς την ευδαιμονία.

Ωστόσο ο άνθρωπος διδάσκεται από τις εμπειρίες αυτού του είδους. Η απειλή τον αναγκάζει να αναζητήσει τη σιγουριά. Η κατάκτηση της φύσης και η οργάνωση της ανθρώπινης κοινωνίας πρέπει να εξασφαλίσουν την ύπαρξη.

Ο άνθρωπος κατακτά τη φύση και τη θέτει στην υπηρεσία του. Με τη βοήθεια της γνώσης και της τεχνικής μπορεί να στηριχθεί στη φύση.

Ωστόσο, και με την κατάκτηση της φύσης, παραμένει το αστάθμητο και, μαζί του, η σταθερή απειλή και, τέλος, η ολική αποτυχία: η βαρεία κουραστική εργασία, τα γηρατεία, η ασθένεια και ο θάνατος δεν μπορούν να εξαλειφθούν. Η κυριαρχία μας επάνω στη φύση μας ασφαλίζει μόνο σε μεμονωμένες περιπτώσεις, μέσα στο πλαίσιο της ολοκληρωτικής ανασφάλειας.

Και ο άνθρωπος οργανώνεται σε κοινωνία για να περιορίσει και, τέλος, να καταργήσει τον ατέλειωτο αγώνα των πάντων κατά πάντων· με την αμοιβαία βοήθεια θέλει να κερδίσει τη σιγουριά.

Αλλά και εδώ υπάρχει το όριο. Μόνο σε κράτη όπου κάθε πολίτης σχετίζεται με τον άλλον πολίτη, βάσει μιας απόλυτης αλληλεγγύης, μπορεί να εξασφαλισθεί ολοκληρωτικά η δικαιοσύνη και η ελευθερία. Διότι όταν αδικηθεί ένας πολίτης, τότε οι άλλοι θα αντιταχθούν ως ένας άνθρωπος. Αλλά αυτό δεν συνέβη ποτέ. Πάντοτε υπάρχει ένας περιορισμένος κύκλος ανθρώπων, ή και μόνον ορισμένα άτομα, που παραστέκονται στη δοκιμασία ή στην αδυναμία του άλλου. Κανένα κράτος, καμμιά Εκκλησία, καμμια οργάνωση δεν προστατεύει απολύτως. Αυτή η προστασία ήταν η ωραία αυταπάτη ήσυχων καιρών, όπου τα όρια παρέμεναν κρυμμένα.

Έναντι της συνολικής ανασφάλειας του κόσμου στέκεται η άλλη πλευρά: υπάρχει στον κόσμο και κάτι που αξίζει την πίστη, που γεννά την εμπιστοσύνη· υπάρχει και το έδαφος που μας κρατάει: το σπίτι και η πατρίδα, οι γονείς και οι πρόγονοι, οι αδελφοί και οι φίλοι, η σύζυγος. Υπάρχει το ιστορικό έδαφος της παράδοσης στη γλώσσα μας, στην πίστη, στο έργο των διανοητών, των ποιητών και των καλλιτεχνών.

Αλλά και σ' αυτήν τη συνολική παράδοση δεν υπάρχει προστασία, ούτε απόλυτη ασφάλεια. Διότι ό,τι μας έρχεται από αυτήν είναι έργο ανθρώπινο. Ο Θεός δεν είναι πουθενά στον κόσμο. Η παράδοση τελεί πάντοτε υπό αμφισβήτηση. Με τα μάτια στραμμένα προς την παράδοση, πρέπει ο άνθρωπος κάθε φορά να εξεύρει, μέσα από τη δική του πηγή, ό,τι γι' αυτόν είναι σιγουριά, ασφάλεια, Ον. Αλλά μέσα από την ολική ανασφάλεια της εγκόσμιας ύπαρξης ορθώνεται ένας δείκτης. Απαγορεύει να βρούμε ικανοποίηση στον κόσμο· δείχνει προς κάτι άλλο.

Η εμπειρία της αποτυχίας και η συνειδητοποίηση—4

Οι οριακές καταστάσεις — θάνατος, τυχαιότητα, ενοχή και η ανασφάλεια του κόσμου⁸⁸ — μου αποκαλύπτουν την αποτυχία.⁸⁹ Τι κάνω εγώ έναντι αυτής της απόλυτης αποτυχίας, την οποία, άμα είμαι ευθύς, δεν μπορώ παρά να την αναγνωρίσω;

Η συμβουλή των Στωικών, να επιστρέψω στην ελευθερία μας με την ανεξαρτησία της σκέψης μας, δεν μας είναι αρκετή. Ο Στωικός έσφαλε, καθ' όσον δεν είδε αρκετά ριζικά την ανημποριά του ανθρώπου. Δεν κατάλαβε πως και η σκέψη είναι εξηρημένη, πως καθαυτή είναι κενή και είναι υποχρεωμένη να προσφεύγει σ' αυτό που της προσφέρεται· και δεν είδε πως και η παραφροσύνη είναι δυνατή. Ο Στωικός, με την απλή ανεξαρτησία της σκέψης, μας αφήνει χωρίς παρηγοριά· γιατί αυτής της σκέψης της λείπει κάθε περιεχόμενο. Μας αφήνει χωρίς ελπίδα, γιατί αποκλείει κάθε απόπειρα αυθόρμητης εσωτερικής μεταστροφής, κάθε

πλήρωση ως δωρεά αγάπης και κάθε ελπιδοφόρα αναμονή μιας δυνατότητας.

Αλλά αυτό που επιζητεί ο Στωικός είναι γνήσια φιλοσοφία. Η πηγαία εμπειρία των οριακών καταστάσεων ωθεί προς την κατάκτηση της οδού προς το Είναι, μέσω της αποτυχίας.

Είναι αποφασιστικός για τον άνθρωπο ο τρόπος που βιώνει την αποτυχία: αν του μένει καλυμμένη και στο τέλος τον συντρίβει ως απλό γεγονός ή αν μπορεί να τη βλέπει ακάλυπτη και να τη θεωρεί ως σταθερό όριο της εγκόσμιας ύπαρξής του· αν αρπάζεται από φανταστικές λύσεις και επαναπαύσεις, ή αν τη δέχεται ευθέως και στέκεται σιωπηλός μπροστά στο ανερμήνευτο. Ο τρόπος με τον οποίο ο άνθρωπος βιώνει την αποτυχία του καθορίζει και το τι αυτός θα γίνει.

Στις οριακές καταστάσεις αναφαιίνεται ή το μηδέν, ή γίνεται αισθητό αυτό που, παρά —και πάνω από— τη διαβατικότητα των εγκοσμίων, πράγματι υπάρχει. Αυτή η ίδια η απελπισία ως γεγονός, με το να είναι δυνατή στον κόσμο, δείχνει επάνω από τον κόσμο, προς το εκείθεν.

Με αλλά λόγια: ο άνθρωπος ζητάει λύτρωση. Η λύτρωση του προσφέρεται από τις μεγάλες παγκόσμιες σωτηριακές θρησκείες. Χαρακτηριστικό τους είναι η αντικειμενική εγγύηση της αλήθειας και της πραγματικότητας της σωτηρίας. Ο δρόμος τους οδηγεί στην πράξη της ατομικής μεταστροφής. Αυτά δεν μπορεί να τα προσφέρει η φιλοσοφία. Κι ωστόσο όλο το φιλοσοφείν είναι μια νίκη κατά του κόσμου, ένα ανάλογο της σωτηρίας.

Οι τρεις πηγές και η επικοινωνία —5

Ας συγκεφαλαιώσωμε: Η πηγή του φιλοσοφικού λογισμού βρίσκεται στο θαυμασμό, στην αμφιβολία, στη συνείδηση της απώλειας. Σε κάθε μια από αυτές τις περιπτώσεις, ο άνθρωπος συγκλονίζεται εσωτερικά και, μέσα από την ταραχή του, αναζητά πάντοτε ένα σκοπό.

Ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης εξήτησαν μέσα από τον θαυμασμό την ουσία του Είναι.

Ο Καρτέσιος εξήτησε μέσα από την ατέρμονα αβεβαιότητα την υποχρεωτική⁹⁰ βεβαιότητα.

Οι Στωικοί εξήτησαν στα βάσανα της εμπειρικής ύπαρξης τη γαλήνη της ψυχής.

Κάθε μια από αυτές τις εμπειρίες έχει την αλήθεια της, που πάντοτε είναι ντυμένη με το ιστορικό ένδυμα της παράστασής της και της γλώσσας της. Με την αφομοίωσή τους μέσω της ιστορίας, εισδύομε ως τις πηγές, οι οποίες ακόμη είναι παρούσες μέσα μας.

Η παρόρμηση αυτή οδηγεί προς ασφαλές έδαφος, προς το βάθος του Είναι, προς την αιωνιότητα.

Ίσως όμως καμιά από αυτές τις πηγές να μην είναι για μας η πρωταρχικότερη, η ριζικότερη. Η αποκάλυψη του Είναι μέσω του θαυμασμού μας ανακουφίζει, αλλά μας παραπλανά έξω από τους χώρους του ανθρώπου και μας ρίχνει σε μια καθαρή, γητευτική μεταφυσική. Η υποχρεωτική βεβαιότητα βρίσκεται τώρα στον εγκόσμιο προσανατολισμό, μέσω της επιστημονικής γνώσης. Η ατάραχη στάση της ψυχής στον Στωικισμό μας χρησιμεύει σαν διέξοδος στην ανάγκη, σαν σωτηρία μπροστά στην πλήρη καταστροφή, αλλά η ίδια παραμένει χωρίς περιεχόμενο και δίχως ζωή.

Τα τρία δρώντα κίνητρα — ο θαυμασμός που οδηγεί στη γνώση, η αμφιβολία που οδηγεί στη βεβαιότητα, η απώλεια που οδηγεί στην κατάκτηση του εαυτού μας — δεν εξαντλούν αυτό που μας παρακινεί προς τον σύγχρονο φιλοσοφικό λογισμό.

Σε τούτη την εποχή των ριζικών ιστορικών τομών, των ανήκουστων καταστροφών και των δυσσύλληπτων προοπτικών, τα τρία κίνητρα, που μέχρι τώρα εξετάσαμε, πράγματι ισχύουν,

αλλά δεν επαρκούν. Τελούν υπό τον όρον ότι υπάρχει **επικοινωνία** μεταξύ των ανθρώπων.

Μέχρι τώρα στην ιστορία υπήρχε ένας αυτονόητος δεσμός μεταξύ των ανθρώπων: σε μια αξιόπιστη κοινότητα, στους θεσμούς και στο κοινό πνεύμα. Ακόμη και ο μοναχικός μπορούσε να στηριχθεί στη μοναξιά του. Σήμερα η κατάπτωση γίνεται αισθητή: στο ότι ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι δεν συνεννοούνται· συναντώνται και χωρίζουν αδιάφοροι μεταξύ τους· στο ότι καμιά πιστότητα⁹¹ και καμιά κοινότητα δεν είναι πλέον αναμφισβήτητη και αξιόπιστη.

Η γενική ανθρώπινη κατάσταση, όπως υπήρχε πάντοτε, τώρα προσλαμβάνει για μας αποφασιστική σπουδαιότητα: το ότι μπορώ να ενωθώ με τον άλλον εν αληθεία ή δεν μπορώ· το ότι η πίστη μου, ακριβώς όταν είμαι σίγουρος γι' αυτήν, προσκρούει σε άλλου πίστη· το ότι κάπου περί τα όρια ο αγώνας συνεχίζεται χωρίς να διαφαίνεται ελπίδα ενότητας, με αποτέλεσμα την υποταγή ή τον εκμηδενισμό· το ότι η υποχωρητικότητα και η έλλειψη αντίστασης αυτών που έχασαν την πίστη τους, τους κάνει τυφλούς συνοδοιπόρους ή πεισματάρηδες περιφρονητές.

Όλα τούτα δεν είναι δευτερεύοντα και επουσιώδη, θα μπορούσαν να είναι, αν στη μόνωσή μου υπήρχε μια αλήθεια που θα με επαρκούσε. Αυτός ο πόνος από την ελλιπή επικοινωνία κι αυτή η μοναδική ικανοποίηση από τη γνήσια επικοινωνία, δεν θα με εξέπλησσε τόσο, στο φιλοσοφικό επίπεδο, αν στην απόλυτη μοναξιά μου ήμουν σίγουρος για την αλήθεια μου. Αλλά υπάρχω μόνο με τον άλλον· μόνος δεν είμαι τίποτε.

Η επικοινωνία, όχι απλώς από νόηση σε νόηση, από πνεύμα σε πνεύμα, αλλά κυρίως από υπόσταση σε υπόσταση, χρησιμοποιεί όλα τα απρόσωπα περιεχόμενα και τις αξίες μόνον ως μέσα. Η άμυνα και η επίθεση είναι, τότε, μέσα, όχι για την κατάληψη της εξουσίας, αλλά για να πλησιάσει ο ένας τον άλλον. Ο αγώνας είναι ένας αδελφικός αγώνας, όπου ο ένας παραδίδει στον άλλον όλα τα όπλα του. Μόνο σ' αυτήν την επικοινωνία βρίσκεται η βεβαιότητα του αυθεντικού Είναι, όπου η ελευθερία αντιμετωπίζει χωρίς επιφύλαξη την ελευθερία μέσω της συνεργασίας, κι ωστόσο ως προκαταρκτικό στάδιο, διότι στην αποφασιστική στιγμή τίποτε δεν θεωρείται δεδομένο και όλα τίθενται υπό ριζικήν αμφισβήτηση. Μόνο στην επικοινωνία πραγματοποιείται κάθε άλλη αλήθεια, μόνον σ' αυτήν είμαι ο εαυτός μου και δεν ζω απλώς, αλλά ολοκληρώνω τη ζωή. Ο Θεός φανερώνεται μόνον έμμεσα και μέσω της αγάπης του ανθρώπου προς τον άνθρωπο· η υποχρεωτική βεβαιότητα είναι μερική και σχετική, υποκείμενη στο όλον· η στωική στάση είναι κενή και μονοκόμματη.

Η βασική φιλοσοφική θέση, της οποίας την εννοιολογική διατύπωση σας την ανακοινώνω εδώ, ριζώνεται στην ανησυχία που προκύπτει από την απουσία της επικοινωνίας, στην ανάγκη για μια γνήσια επικοινωνία και στη δυνατότητα ενός αδελφικού αγώνα, ο οποίος συνδέει εκ βάθους μιαν ύπαρξη με την άλλη.

Και τούτος ο φιλοσοφικός λογισμός ριζώνεται επίσης σ' εκείνες τις τρεις φιλοσοφικές εμπειρίες, οι οποίες τελούν υπό τον όρον της σημασίας που έχουν για την επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων. Αν δηλαδή της είναι φίλιες ή εχθρικές.

Όστε ισχύει τούτο: Η πηγή της φιλοσοφίας, πράγματι, έγκειται στο θαυμασμό, στην αμφιβολία, στην εμπειρία των οριακών καταστάσεων· αλλά εν τέλει, και αφού περιληφθούν όλα αυτά, στη θέληση για γνήσια επικοινωνία. Τούτο φαίνεται ήδη από την αρχή, όπου κάθε φιλοσοφία προσπαθεί να μεταδοθεί, να εκφρασθεί, επιθυμεί να ακουσθεί. Ουσία της είναι η ίδια η μεταδοτικότητα· τούτη δε είναι αξεχώριστη από την αλήθεια της.

Μόνο στην επικοινωνία πραγματοποιείται ο σκοπός της φιλοσοφίας, όπου εν τέλει θεμελιώνεται και κάθε άλλος σκοπός: η συνειδητοποίηση του Είναι, ο φωτισμός της αγάπης, η επίτευξη της γαλήνης.